УДК 398.4(477.87+498)

О. М. Тиховська

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ МІФОЛОГІЧНИХ ОБРАЗІВ ЧОРНОКНИЖНИКА ТА СОЛОМОНАРА

У статті розглянуто психологічне підґрунтя образів чорнокнижника, соломонара, градівника, гріндінаря в українській та румунській міфології. Акцентовано на специфічних рисах цих образів в уявленнях двох народів, визначено ознаки їх типологічної подібності. Наші предки пов'язали існування незрозумілих для них атмосферних явищ з образом «вченої» людини (чорнокнижника, соломонара) й поставили у такий спосіб природу у пряму залежність від людини. Чорнокнижники уявлялися дводушниками, однак існування в них другої душі зумовлене логосом, мудрістю, знаннями, а не інстинктом. Чорний колір шкіри, чорний одяг і чорна книга чорнокнижника та соломонара мають міфологічно вмотивований зв'язок із сакральними знаннями, котрі доступні на межі світів для особливих людей, які можуть жити й життям буденним, і подекуди виявляти свою магічну обдарованість (у чому й проявляється їхнє «дводушництво»).

Ключові слова: архетип, міфологія, градівник, соломонар, чорнокнижник, психоаналіз.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-20-142-149

Постановка проблеми. У світовій міфології можна виокремити багато образів богів, духів та демонів, які увібрали в себе світоглядні уявлення різних цивілізацій та культур. Всі вони, за спостереженням фольклористів школи К.-Г. Юнга, є персоніфікаціями архетипів колективного несвідомого. Найчастіше – Самості і Тіні. Архетип, котрий проектується на образ мудрого чародія, наділеного знаннями та вміннями, здобутими в процесі навчання, в українській міфології постає в подібні чорнокнижника, а в румунській – в образі соломонара. На думку К.-Г. Юнга, такий «магічний демон», справляє переважно моторошний вплив, він «є, очевидно, однією з найнижчих і найдревніших ступенів у розумінні Бога. Він – тип примітивного чародія племені або знахаря, особливо обдарована особистість, котра заряджена магічною силою. Ця фігура з'являється переважно як темношкіра або ж монголоїдного типу, якщо вона втілює негативний або ж небезпечний аспект. Іноді її дуже важко або майже неможливо розрізнити з Тінню. Однак, чим більше переважають магічні нотки, тим швидше вона може бути відмежована від останньої, [...] оскільки ця фігура може містити також і дуже позитивний аспект мудрого старого» [7, с. 224]. Мудрий старий в міфології, чарівних казках та сновидіннях, згідно з теорією К.-Г. Юнга, є уособленням архетипу Самості. Очевидно, чорнокнижник і соломонар увібрали в себе ознаки архетипу Самості, хоча в текстах легенд і народних переказів виявляється їхня амбівалентна сутність. Психологічний аспект цих міфологічних персонажів не був предметом окремого дослідження, що зумовлює **актуальність** статті.

Метою статті є осмислення психологічного підґрунтя народних вірувань українців та румунів про чорнокнижника, соломонара, градівника / гріндінаря на основі теорії К.-Г. Юнга про архетипи колективного несвідомого. Стаття зорієнтована на аналіз специфічних рис згаданих міфологічних персонажів та виявлення їх етнопсихологічної складової через типологічне зіставлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Образ чорнокнижника частково розглянутий у працях Ф. Потушняка, В. Войтовича, Г. Бердник, про семантику образу соломонара писали А. Мойсей та А. Оїштяну.

Образ соломонара у румунській міфології, на думку А. Мойсея, виник на основі образів «автохтонних дако-гетських (фракійських) жерців» [3, с. 138], він постає знавцем магії та сакральних ритуалів. Назва соломонар вперше з'явилася у XVII-XVIIIст. на терені Трансильванії, а згодом «поширилась і на решту територій, на яких проживали румуни» [3, с. 140]. (У праці А. Оїштяну «Порядок та Хаос: міф і магія у румунській традиційній культурі» (2004) віруванням про соломонарів присвячено окремий розділ). Чорнокнижник, на переконання Ф. Потушняка, в Україні уявлявся як дводушник, але на відміну від інших дводушників, він не злий, переважно прихильний до людей, «опікується атмосферними явищами» [5, с. 136].

Виклад основного матеріалу. Уявлення про чорнокнижників довгий час були поширені на захід від Латориці поміж лемками. Рідше, за спостереженням Ф. Потушняка, цей образ згадується на Гуцульщині. Він не набував зооморфної форми, уявлявся людиною, яка відрізняється від інших своїми знаннями в тих галузях, які виходять за межі буденного світосприйняття. Незвичайність чорнокнижників сприймається як набута, а не вроджена, вони «мають в собі такого іншого духа ... Всі загадкові атмосферні явища в природі – це їх робота» [5, с. 137], – зазначає Ф. Потушняк.

Грім у небі теж асоціювався з чорнокнижниками: «Гудіння й шум у хмарах – це їх голоси. Вони голосно сперечаються один з одним, що і як робити, як що почати і закінчити. Одягнені вони тоді в чорний одяг, і лиця їх теж чорні, як головня. Бачили їх у хмарах серед гудіння грому, або й серед проливного дощу як строгих, в чорному довгому одязі людей, з чорними обличчями й з великою чорною книгою в руках» [5, с. 137]. У румунській міфології соломонарі здійснюють магичні дії, дуже подібні до тих, що визначають сутність чорнокнижників: «основними атрибутами соломонарів були вуздечка і чорна книга. Вуздечкою вони приборкували драконів, які слугували їм засобом пересування, верхи на драконах підносились на хмари і «варили лід». [...] «Чорну книгу» соломонарі читали в той час, коли за допомогою драконів піднімали лід із бездонних озер у небо, або знову заповнювали озера водою» [3, с. 131]. Антоній Мойсей у книзі «Магія і мантика...» згадує легенду, записану в с. Іліштери (південна частина Буковини), в якій описується спроба звичайного чоловіка прочитати книгу соломонара, поки той спить. Результат прагнення магично неосвіченої людини долучитися до сакральних знань виявився непередбачуваним: віз, на якому вони обоє їхали, піднявся у небо. «Наляканий візник розбудив соломонара і той, прочитавши текст навпаки, потихеньку спустив віз на землю» [3, с. 131]. А. Мойсей наголосив, що форма книги соломонара могла бути подібною до каменя-талісмана, з викарбуваними на ній «дев'ятьма таємничими буквами» [3, с. 131].

Чорний колір, за спостереженням К.-П. Естес, символізує «повалення давніх цінностей» [6, с. 106], відмову від них. У випадку з чорнокнижником та соломонарем, це – утвердження своєї влади над природою через подолання страху перед силою стихії. Крім того, «чорний – це колір землі, плодючості, первинного ґрунту, в який засівають усі ідеї. Але чорний – це й ще символ смерті, згасання світла. Є в чорного й третій аспект. Цей колір пов'язаний зі світом між світами [...], бо чорний – це колір опускання, падіння. Чорний – це обіцянка: скоро ви дізнаєтеся про те, чого раніше не знали» [6, с. 107]. Отже, чорний колір шкіри, чорний одяг і чорна книга чорнокнижника та соломонара, безперечно, мають міфологічно вмотивований зв'язок із сакральними знаннями, котрі доступні на межі світів для особливих людей, які

можуть жити й життям буденним, і подекуди виявляти свою магічну обдарованість. Трактують образ чорнокнижника Ф. Потушняком цілком суголосне міфологічний парадигмі чорного кольору: чорнокнижник сприяє плодючості землі як повелитель дощу, вологи; він перебуває між двома світами (належить і світу людей, і світу духів / демонів); він може спричинити смерть, навівши на села та поля нищівний град.

В. Войтович зафіксував легенду про походження чорної книги чорнокнижника. Цікаво, що в фольклорі українців вона тісно пов'язана з водною стихією (схована на дні моря, звідки її повинен дістати чорнокнижник): «Ця загадкова книга, за народними віруваннями, зберігалася на дні моря, під горючим каменем-алатирем. Одного разу, ще в незапам'ятні часи, якийсь злий чорнокнижник, ув'язнений у Мідній країні, отримав заповіт від старої відьми знайти книжку. Коли була зруйнована Мідна країна, чорнокнижник, звільнившись від ув'язнення, спустився на дно моря і дістав Чорну книгу. Відтоді вона й гуляє по білому світу» [2, с. 162]. У цій легенді утверджується зв'язок між двома міфологічними істотами, причетними до стихії води / грози – чорнокнижником і відьмою.

«В уявленні про чорнокнижника, – зазначає Ф. Потушняк, – злилося багато елементів, щось від вітряника, лісової людини, лісових людей та ін. під впливом уявлень про дводушників. Зображення чорних хмар, що несуть дощ, постало в символічному образі чорного чоловіка (хмари) і водночас мудрого, здатного впливати на хід подій у природі [...] Що ж до слова «чорнокнижник», то ним називають людину, що багато книжок прочитала і тому знає багато таємниць» [5, с. 138].

Чорнокнижники ніби наділені здатністю передбачати події й бачити те, що чекає на них самих. Той з них, що тільки оволодіває сакральними знаннями нібито сам може «зробити так, що чорнокнижники візьмуть його до себе... Під час бурі захоплять його в хмари і понесуть на околицю, до своїх селищ, і тут навчають його тому, чого він ще не знає. Буває це довга і тяжка наука, яку будь-хто не здатен осягнути, лише такі вчені люди, як вони» [5, с. 137]. Соломонарі, згідно з демонологічними віруваннями східнороманського населення Буковини, теж мали здобувати магічну освіту, нібито потрапляли під землю і сім років «сам диявол навчав їх усіх мов живих істот, таємниць природи, чар і ворожінь, що існують на землі. І лише після завершення навчання вони здіймалися на крилах вітру до хмар і починали керувати градом і хуртовинами» [3, с. 131]. Семирічне навчання під землею, на думку А. Мойсея, зближує образ соломонара зі змієм / шарканем, якому так само потрібно було 7 років, «щоб перетворитися на дракона. У деяких зонах Трансільванії соломонар мав назву шеркан, що з угорської перекладається як дракон» [3, с. 140].

Крім того, в румунській міфології були жіночі відповідники образу соломонара – соломонаріце, які могли керувати дощовими хмарами, оскільки «були навчені соломонарами-самітниками (цей термін відомий у Ботошанському, Феґераському та Сучавському повітах Румунії)» [3, с. 132]. Соломонаріце відповідно семантично досить подібні до образу відьми в українській міфології, яка теж володіла вмінням керувати вологою, викрадати дощ (метафорично – доїти небесних корів).

Очевидно, народна свідомість витворила образи чорнокнижника, соломонара, соломонаріце через існування певного страху перед невідомим, руйнівними стихіями та грозами, можливість керування якими зумовлювалася знаннями, недоступними неосвіченим людям.

В українській міфології, чорнокнижники, як магічно марковані особистості, нібито живуть за межами людських поселень. Народна уява створила для них окремий простір: «Живуть вони передусім на полянах, у глибоких лісах, де ще ніхто не заходив. Звичайно там мають вони свої печери, де сидять і мудрують, як світом

управляти» [5, с. 137]. Хоча на Закарпатті зафіксовані уявлення, що деякі чорнокнижники можуть жити й серед звичайних людей, а не тільки у віддалених місцях. Вони нібито лише інколи відвідують «зборища» своїх колег, а розпізнати їх справжню сутність важко. Також існують народні оповіді про те, що чорнокнижники беруть в полон простих людей, які змушені їм прислужувати протягом 15 років, а потім їх відпускають з умовою зберігати в таємниці побачене. У такий спосіб в народних бувальщинах реалізується віра простих людей у можливість «прилучення до божества», яким в їх уяві певною мірою постає чорнокнижник.

Таким чином, «дводушництво» чорнокнижників зумовлене логосом, мудрістю, знаннями, а не інстинктом. Вони «інші» в уяві наших предків, але специфіка їхньої «інакшості» має швидше конструктивний, а не руйнівний аспект. Вони подібні до тих міфологічних персонажів, у яких К.Г. Юнг вбачав не уособлення архетипу Тіні, а риси Самості (мудрого старого), оскільки володіють не відомими для простих людей знаннями, здатні дати корисну пораду чи вплинути на навколишній світ. Як зауважує Ф. Потушняк, вони «кожну річ довго обдумують (як звичайні розумні люди), а потім лише беруться до роботи. Найважливішим їх завданням є виготовляти град і вести вітри та хмари» [5, с. 137].

Ф. Потушняк записав уявлення закарпатців про те, як чорнокнижники виготовляють град: «Перший раз привозять воду хмарами з моря і випускають її десь в лісовій глушині на поляні (де ніхто не ходить). Потім її заморозять, полупають на дрібні куски і хмарами везуть туди, куди їм треба. Звичайно тоді вони сідають шарканя (дракона). Зловлять його в печері, накинуть на нього вуздечку та й їдуть сидячи на ньому, куди їм треба» [5, с. 137]. Здатність чорнокнижника підпорядкувати собі волю дракона (шарканя) метафорично показує підпорядкованість тваринних інстинктів (архетипу Тіні) духовному началу (архетипу Самості).

На відміну від чорнокнижника, соломонар «поєднує протилежні функції»: може насилати град на людські оселі, а може і «відвернути його від села» [3, с. 140]. Друга функція соломонара (відвертати град від людських осель) зближує його з образом вітрянка, персонажа українських міфологічних легенд, зафіксованих на Закарпатті, де згадується, що вітряник скеровує силу шаркані в потрібному напрямку, оберігаючи людей від руйнівних гроз. Як згадує Ф. Потушняк, «шаркань – сліпа і через те не знає, куди вести бурю і град. Її веде вітряник. Він веде її, а вона пускає бурю з градом на землю, летячи високо у хмарах. Коли летять над пустинею, то він їй каже, що там село ображається і порадить його знищити» [4, с. 42]. Така ознака, як сліпота, увиразнює доцільність інтерпретації шаркані як уособлення руйнівної сили інстинктів, котрі, як правило, «сліпо», хаотично, несподівано руйнують звичний для свідомості людини сценарій життя. Вітряник стосовно шаркані виконує стримувальну, контролювальну функцію свідомості, обмежуючи масштаби можливого зла (град падає на пустелю, а не на будинки людей).

І в українській, і в румунській міфології йдеться про існування магічно освічених персонажів (а не про одиничний образ): чорнокнижники та соломонарі постають в межах певної групи, котра зберігає й передає наступникам свої знання.

Подекуди народні легенди зближують образ чорнокнижника і соломонара з образом святого Іллі. Зокрема, за спостереженням Ф. Потушняка, інколи «чорнокнижники в народних оповіданнях згадуються замість Іллі (власне, повір'я про Іллю переноситься на чорнокнижника) [...] Стрілець убиває чорта, що глумився над небом і світлом. Тоді головний чорнокнижник спускається з хмар і дарує йому рушницю, що всякого звіра сама вбиває» [5, с. 137].

На відміну від інших дводушників, чорнокнижник не має в собі рис агресивності, «деякі люди знаються з ними і тішаються їх приязню, часто зустрічали їх або лише бачили, як вони летять у хмарах або спускаються на землю» [5, с. 137–138]. Існує багато оповідань про їхні пригоди, а передумовою появи цих оповідань стають різні природні явища, пов'язані з атмосферним тиском.

Отже, і чорнокнижник, і соломонар володіють дивовижними вміннями, підґрунтям яких є знання, недоступні для інших людей. Їхня магічна освіченість виявляється у здібностях керувати дощем, хмарами, грозою через посередництво магічного слова, зафіксованого у чорній дивовижній книзі. Семантично протилежним до них персонажем є градівник / мольфар-градівник / гріндінар – людина, здатна керувати грозою, громом та блискавкою й оберігати людей від руйнівного впливу керованих демонічними істотами стихій. Як зазначила Г. Бердник, колись «господарі кликали «дідів і бабів із гір», приймали їх у себе впродовж періоду визрівання врожаю, від Благовіщення, коли перший грім гримить, до святого Іллі, коли «громи вже небійні», щоб ті захищали посіви від граду та грози, а господарі потім платили градівникам часткою нового врожаю» [1, с. 104]. А. Мойсей зафіксував традицію «наймати чоловіків, які б відвертали град за допомогою церковних дзвонів» [3, с. 145] у цілому ряді румуномовних сіл Буковини. Румуни називали їх гріндінарями, винаймали їх на 4-5 місяців й за послуги їм «давали відро кукурудзи, картоплі, дрібні гроші» [3, с. 145]. Для відвертання градових хмар, які ще не досягли меж села, гріндінарі використовували три гілки верби та «три гілки липи, освячені на Вербні свята» [3, с. 147]. Але «якщо соломонарі до них не дослухались і не відвертали дощові хмари від села, гріндінарі косами різали навхрест хмари, і тоді, за народним повір'ям, соломонар верхи на драконі зразу падав на землю, а зверху на нього рушився весь лід» [3, с. 147]. За спостереженням А. Мойсея, румунські гріндінарі для відвернення граду використовували залізний хрест, гілку ліщини, процес биття в залізні предмети, «вербовий прутик, яким врятували жабу з пащі змії, [...] палицю, яка на одному кінці мала спеціальне заглиблення, заповнене освяченою пшеницею» [3, с. 147]. Водночас прутик, яким вдалося врятувати жабу з пащі змії, вважався здатним розігнати «градові хмари на півночі Білорусі, на білоруському Поліссі, у Люблінському воєводстві, на Житомирщині, Галичині, Закарпатті, Гуцульщині» [3, с. 147].

Г. Бердник наголосила на існуванні в Карпатах особливого магічного обряду, який наділяв людину вмінням відвертати град: «Найперше треба зробити градовий ніж [...] Удосвіта перед Святвечором чоловік іде надвір зовсім голий («у чому мати народила») і з вістря коси виклепує собі чепелик – спеціальний ніж. Для градового ножа годиться не всяка коса, а тільки та, яка зламалася під час першої весняної косовиці, або та, якою випадково перерізали змію. При цьому надворі має бути тихо – аби мольфар не почув нічийого голосу. Коли він виклепав ножа, то стає навколішки і 300 разів промовляє спеціальну молитву, щоразу – одним подихом» [1, с. 105].

Згідно з народними віруваннями, щоб бути почутим істотами з потойбіччя під час магічних обрядів, слід було якийсь час перед цим утримуватися від розмов з людьми: «Цілий день той, хто вирішив стати громівником, не має права розмовляти, а ввечері, коли родина сідає до святвечірнього столу, мольфар набирає в горщик потроху всякої страви, бере в праву руку свій ніж-чепелик, а в ліву – горщик зі святвечірньою стравою і обходить за рухом сонця навколо хати. Потім стає на порозі дому обличчям до сходу і просить градового царя до вечері» [1, с. 105]. Подібний обряд виконували гріндінарі в румунських селах та на Буковині [3, с. 148]. Їжа, взята зі святкового стола, очевидно, має семантику жертвоприношення з метою задобрити повелителя грози, а ніж символізує силу градівника, його здатність протистояти діям градового царя.

Прикметно, що у молитві-замовлянні градівник звертається до водяного чорнокнижника як повелителя грози та граду, у сприйнятті мольфара-градівника він асоціюється з напівбожеством-напівдемоном, а не вченою людиною, що опанувала магичні знання. Текст молитви такий: *«Прошу тебе до тайної вечері, білий царю, водяний чорнокнижнику, тепер маю право тебе до тайної вечері зазивати, закликати, запрошати, заклинати, а відтак не пускати. Тепер я маю право тебе зазивати, закликати, а у літі ти не маєш права мені си показати. Маю право тепер тебе до тайної вечері зазивати, а у літі буду тебе спирати. Буду тебе не допускати, відвертати. Божими молитвами, первовічними словами буду тебе від своїх мешт і хитарів відвертати, водицею-орданицею розсичувати, розпускати»* [1, с. 105]. Градівник розмежовує дві часові площини для «водяного чорнокнижника», зазначаючи, що взимку він бажаний гість, якого радо зустрічатимуть, а влітку – небажаний, а тому його очікуватиме спротив та боротьба. З молитвою-замовлянням до повелителя грози мольфар-градівник звертається «чотири рази – на всі боки, кланяючись за кожним разом на схід сонця, потім вертається до хати з тією вечерею» [1, с. 105]. Відтак, громівник нібито укладав угоду з повелителем грози, поклонами з їжею виявляв належну повагу до нього і водночас наголошував на власній значущості та силі. Такий обряд засвідчує усвідомлення людиною власної унікальності й утверджує можливість досягнення рівня божества, готовність відстоювати власні інтереси й не лякатися сили могутніх стихій.

Висновок. Наші предки пов'язали існування незрозумілих для них атмосферних явищ з образом «вченої» людини (чорнокнижника, соломонара) й поставили у такий спосіб природу у пряму залежність від людини. І чорнокнижник, і соломонар у народних віруваннях володіють дивовижними вміннями, підґрунтям яких є знання, недоступні для інших людей. Їхня магична освіченість виявляється у здібностях керувати дощем, хмарами, грозою через посередництво магичного слова, зафіксованого у чорній дивовижній книзі. Чорнокнижники й соломонарі подібні до тих міфологічних персонажів, у яких К.-Г. Юнг вбачав уособлення архетипу Самості (мудрого старого). Семантично протилежним до них персонажем є градівник / мольфар-градівник / гріндінар – людина, здатна оберігати села від руйнівного впливу грози, грому та блискавки. Вірування в градівника / гріндінаря, з одного боку, розширювало межі людського розуму, а з іншого, ставило людину (не дводушника) вище над природою. Звісно, подібний підхід до співвідношення людина-природа міг виникнути лише тоді, коли відбулася культурна самоідентифікація людства й зник тотальний страх перед невідомим. Природа (гроза, грім, блискавка) вже уявлялася керованою, а не безумовно руйнівною стихією, стерлися ознаки культу, а натомість утвердилося бажання людини підпорядкувати собі навколишній світ і все, що раніше викликало страх. Уявлення про чорнокнижника / соломонара та градівника / гріндінаря постає як спроба людини виокремити в собі риси божества, заявити про свою здатність впливати на світ природи.

Перспектива подальших досліджень полягає в розширенні типологічних паралелей між міфологічними персонажами українського та румунського фольклору, окресленні етнопсихологічної специфіки української міфології та демонології крізь призму теорії архетипів колективного несвідомого К.-Г. Юнга.

Список використаної літератури

1. Бердник Г. Знаки карпатської магії (Таємниця старого мольфара) / Г. Бердник. – Київ : Зелений пес, 2006. – 368 с. ; Berdnyk H. Znaky karpatskoї mahii (Taiemnytsia staroho molfara) / H. Berdnyk. – Kyiv : Zelenyi pes, 2006. – 368 s.

2. Войтович В. Українське міфологієзнавство : навч. посіб. / В. Войтович. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. – 240 с. ; Voitovych V. Ukrainske mifolohiieznnavstvo : navch. posib. / V. Voitovych. – Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, 2016. – 240 s.

3. Мойсей А. Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини / А. Мойсей. – Чернівці : Друк Арт, 2008. – 320 с. ; Moisei A. Mahiia i mantyka u narodnomu kalendari skhidnoromanskoho naselennia Bukovyny / A. Moisei. – Chernivtsi : Druk Art, 2008. – 320 s.

4. Потушняк Ф. Душа в народнім повір'ю села Осій / Ф. Потушняк // Науковий збірник товариства «Просвіта» за 1937–1938 р. – Ужгород : Друкарня ОО. Василян в Ужгороді, 1938. – Річник XIII–XIV. – С. 33–44 ; Potushniak F. Dusha v narodnim poviriu sela Osii / F. Potushniak // Naukovyi zbirnyk tovarystva «Prosvita» za 1937–1938 r. – Uzhhorod : Drukarnia OO. Vasyliian v Uzhhorodi, 1938. – Richnyk XIII–XIV. – S. 33–44.

5. Потушняк Ф. Чорнокнижник / Ф. Потушняк // Літературна Неділя (Унгварь). – 1941. – Ч. 16. – С. 136–138 ; Potushniak F. Chornoknyzhnyk / F. Potushniak // Literaturna Nedilia (Unhvar). – 1941. – Ch. 16. – S. 136–138.

6. Эстес К.-П. Бегущая с волками : женский архетип в мифах и сказаниях / К.-П. Эстес. – Москва : София, 2006. – 496 с. ; Estes K.-P. Begushchaya s volkami : zhenskiy arkhetyip v mifakh i skazaniyakh / K.-P. Estes. – Moskva : Sofiya, 2006. – 496 s.

7. Юнг К.-Г. Структура психики и архетипы / К.-Г. Юнг. – Москва : Академический Проект, 2007. – 303 с. ; Yung K.-G. Struktura psikhiki i arkhetyipy / K.-G. Yung. – Moskva : Akademicheskiiy Proekt, 2007. – 303 s.

Стаття надійшла до редакції 01.05.2019.

О. Tykhovska

PSYCHOLOGICAL BASIS OF MYTHOLOGICAL IMAGES OF BLACK MAGICIAN AND SOLOMONAR

In the article psychological basis of mythological images of a black magician, a solomonar, a gradivnyk and a grindinar in Ukrainian and Romanian mythology are described. The emphasis is made on specific features of these images according to the point of view of two nations, the peculiarities of their typological similarity are defined. Our ancestors connected the existence of unclear for them atmospheric phenomena with the image of «intelligent» person (black magician, solomonar) and put nature into direct dependence on a human being. Black magicians were as two-soul persons, but the existence of the second soul was caused by logos, wisdom and knowledge but not by instinct. Their black colour of skin, black clothes and black book has mythological-motivated connection with sacral knowledge, which is available on the border of the worlds for special persons who can live common life or presented their magic talent (and in this their «two-souls» display). They are «the others» in our ancestors' beliefs and the specific feature of their «other nature» has more constructive aspect than ruinous one. Black magicians and solomonars are similar to those mythological personages in which K. G. Jung did not see personification of archetype of Shade but features of Self (Wise Old Man) because they have knowledge unfamiliar for common people and they can give useful advice or influence surrounding world.

According to folk beliefs either black magicians or solomonars have wonderful skills, on the basis of which was the knowledge unavailable for the other people. Their magic intelligence is manifested in their ability to control rain, clouds, storm through the mediation of magic words which were fixed in black wonderful book. Semantically opposite to them there is a personage of gradivnyk (thunderman) / molfar-gradivnyk / grindinar – a person who can protect villages against ruinous influence of storm, thunder and lightning.

Obviously, mythological image of gradivnyk / grindinar was formed later and it absorbed some features of black magician/solomonar. On the one hand the belief in gradivnyk / grindinar developed human mind and on the other hand put a person (not two-soul man) over the nature. Certainly, such an attitude to correlation between a person and nature can appear only in that case when the cultural self-identification of humanity happened and total fear against unknown disappeared. Nature (storm, thunder and lightning) had already realized as guided and not ruinous forces. The features of a cult were erased and person's desire to control surrounding world and all things which scared people in the past was established. Perception of black magician / solomonar and gradivnyk / grindinar was identified as an attempt of a person to find the features of deity, to show the ability to influence the nature.

Key words: archetype, gradivnyk, grindinar, mythology, solomonar, psychoanalysis, black magician.

УДК 821.521-312.9.09

M. Fedosova

**RECIPE FOR SURVIVAL:
HIROSHI SAKURAZAKA'S SCIENCE FICTION NOVEL
«ALL YOU NEED IS KILL»**

This paper analyses Hiroshi Sakurazaka's novel «All You Need Is Kill» to show how intrusion of fictional novelty allows science fiction to disguise the reality in order to investigate the present state of the world. It focuses on such SF conventions as the time loop and alien invasion employed by the writer to discuss environmental and social issues within the discourse of mechanization.

Key words: time loop, terraforming, ecological disruption, technology, mechanization.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-20-149-157

Introduction. Science fiction (SF) is an extremely liberating mode since it allows the writers to present our deepest fears and desires, revealing what we either strive for or run from. SF conventions investigate the intrinsic human character and the living environment by inserting a plausible innovation (an unusual location, device, technology, being etc.) into the depiction of the familiar world thus altering it and creating cognitive dissonance. This fictional novelty, or novum, as Michael Svec and Mike Winiski suggest, «becomes the mechanism to challenge our preconceived notions <...> and helps us resolve dissonance» [4, p. 39]. Within the context of SF, alien entities or futuristic worlds in the stories represent nothing but us and refer to a wide range of issues.

To show how SF identifies social anxieties and investigates probabilities of the future, the paper examines the light SF novel «All You Need Is Kill» (2004) by a contemporary Japanese writer Hiroshi Sakurazaka.

Review of the literature. To the best of our knowledge, the analysis of the novel is limited to short general reviews provided by readers on internet sites such as amazon.com, goodreads.com or YouTube. Most of the reviewers praised the deeply elaborated characters, strong plot line and masterly established technology as compared to a Hollywood adaptation